

ВІДЧУТТЯ — процес відображення мозком людини властивостей предметів і явищ об'єктивної дійсності, які безпосередньо впливають на органи чуття. Виникає суб'єктив. образ об'єктив. реальності, який є відносно правил. відбитком окремих властивостей предметів і явищ. В. соціально обумовлене і концептуально навантажене в процесі пізнання; є джерелом первин. відомостей про об'єктив. світ, тому виступає початк. етапом процесу пізнання. У трактуванні відношення предмета і його В. у варіантах теорії пізнання існують принципи розбіжності. Так, реаліст. теорії пізнання стоять на позиції незалежності об'єкта від В. Суб'єктив. ідеалізм розглядає предмет як поєднання багатьох В. і обумовлює його існування самим актом В. (Дж. Берклі, Е. Мах). Перебільшення ролі В. у процесі набуття знань характерне для сенсуалізму та емпіризму, заперечення значення В. у пізнанні світу властиве раціоналізму. Психобіол. природу В. вивчають фізіологія та психологія, визначаючи В. як процес безпосереднього відображення живою істотою навколиш. світу і самої себе органами чуття. Процес В. складається з рефлектор. дій, фізіол. основою яких є нерв. процеси, які виникають унаслідок впливу на органи чуття певних подразників. Органи чуття живого організму — аналізатори, які розрізняють і виокремлюють енергію за різновидами: зоровий аналізатор — світлову енергію; слуховий — звуки, які передаються коливаннями повітря; смаковий і нюховий — біол. та хім. властивості речовини; дотикові і шкірні — теплові, мех. властивості

предметів, що викликають появу В. Аналізатори складаються з рецептора (органа чуття), який виокремлює світло, запах, звук або ін. властивості енергії; провід. шляху до центр. частини та центр. частини аналізатора, в якому містяться його ядро, тобто скупчення чутл. клітин, оточених розсіяними поза ядром клітинами. Ці клітини, за дослідж. І. Павлова, здійснюють грубий, а саме ядро — тонкий аналіз і синтез збуджень, що надходять від рецептора. Розсіяні клітини відрізняють мелодію від шумів, нечітко розрізняють кольори, запахи, а ядро диференціює подразники за особливостями, якістю та інтенсивністю. Органічні порушення будь-якої частини аналізатора — периферій., провідної, або центральної — спричиняють відповідну сліпоту, глухоту, втрату нюху, смаку тощо. У випадку порушення лише центр. частини є відчуття світла, звуку чи запаху, але виникає нерозуміння почутого, побаченого. Залежно від міри опосередкування контакту органів чуття з подразниками розрізняють контактну (дотикову, смакову, больову) і дистанц. (зорову, слухову, нюхову) чутливість. За місцем розташування рецепторів в організмі (на поверхні, в м'язах і сухожиллях, внутр. органах) розрізняють екстероцептивні (зорові, слухові, нюхові, смакові), інтероцептивні (голод, спрага, втома) та пропріоцептивні (кінестетичні та статичні) В. Виділяють також температурні В., які належать до функціонування особл. температур. аналізатора, що здійснює терморегуляцію і теплообмін організму з довкіллям.

С. Д. Максименко

Бібліографічний опис:

Відчуття / С. Д. Максименко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-34426>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).